

УДК 738:796.071.4

## ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Молдован А.Д.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У статті розглянуто засади професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у нових умовах. Окреслено сучасний стан професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах, розглянуто основні напрями впровадження педагогічних технологій, у тому числі й інноваційних, у процес професійної підготовки. У роботі підкреслено необхідність системного впровадження інновацій, нових інформаційних технологій, реалізації нових цільових настанов, оновлення змісту, використання новітніх форм, засобів, методів навчання, упровадження оновлених технологічних, науково-методичних матеріалів у навчальний процес вищого навчального закладу для професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

**Ключові слова:** інноваційне навчання; професійна діяльність, фізична культура і спорт, професійна підготовка, вчитель, учень, вищий навчальний заклад, новітні інформаційні технології.

**Постановка проблеми.** Проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури та спорту у сучасних умовах зумовлені необхідністю подолання суперечностей, які виникають між вимогами інформаційного суспільства до професійної підготовки майбутніх фахівців і їхньою кваліфікацією. Адже не секрет, що низький рівень викладання фізичної культури у ВНЗ різного ступеня, невідповідність нормативно-правової бази сучасним вимогам; незадовільний стан матеріально-технічної бази, недостатнє бюджетне фінансування; низький рівень заробітної плати, недостатня кількість інструкторів з фізкультурно-оздоровчої діяльності, розбалансованість у системі підготовки та підвищення кваліфікації фахівців; низький рівень наукового забезпечення розвитку фізичної культури і спорту, недостатня увага теоретичній підготовці призвели до того, що у студентів падає інтерес до занять фізичною культурою. Саме тому потрібно вишукувати можливості вдосконалення процесу фізичного виховання у ВНЗ за рахунок оптимізації діяльності студентів, яка залежить від професійності та результативності роботи викладача. Все це вимагає нових підходів до розробки змісту, форм і методів професійної підготовки фахівців нової формації, впроваджен-

ня у навчально-виховний процес вищих навчальних закладів сучасних інформаційних технологій. Ефективним, на наш погляд, для вирішення проблеми підготовки майбутнього фахівця фізичної культури й спорту є впровадження у навчальний процес педагогічних технологій.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Наведені аспекти фізичної культури як педагогічного процесу і процесу професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури та спорту досліджувалися в працях українських і російських науковців: Г.М. Арзютов, О.М. Вацеба, Б.Ф. Курдюков [4], О.С. Куц, Л.П. Сущенко [6], О.В. Тимошенко [8], О.Л. Шабаліна [9], Б.М. Шиян, Ю.М. Шкретій.

Проблема формування професійної майстерності фахівців фізичної культури постійно знаходиться в полі зору спеціальних науково-дослідних установ, наукових колективів й окремих дослідників. Так, лише за останні роки в Україні було проведено низку науково-практичних конференцій, присвячених виключно цій проблемі, або це питання обговорювалося поряд з іншими напрямками наукових досліджень.

Питання розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури та спорту в умовах впровадження нових інформаційних

технологій досліджено в працях Г.Р. Генсерук [1]; Л.В. Денисової [3]. Однак не вирішеною частиною цього досить актуального питання залишається аналіз основних напрямів впровадження інновацій у процес професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури як педагогічної проблеми.

Формування цілей статті. Здійснити цілісний науковий аналіз проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури та спорту в педагогічній теорії і практиці; проаналізувати засади впровадження інновацій у процес професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах України.

Для вирішення вказаної цілі поставили такі завдання: окреслити сучасний стан професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах України, розглянути основні проблеми професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури та розглянути напрями впровадження нових інформаційних технологій у процес професійної підготовки студентів – майбутніх фахівців фізичної культури.

#### **Виклад основного матеріалу дослідження.**

Деякі негативні процеси, що відбуваються в наш час у суспільстві негативно позначилися і на рівні загальної культури населення, і в тому числі на фізичній культурі і спорті. Фактично вся галузь «фізична культура і спорт» опинилася у крайній занедбаному стані.

Недооцінка в суспільстві освітньої, соціально-економічної, оздоровчої та виховної ролі фізичної культури, виражена в залишковому принципі фінансування, гострому дефіциті матеріальної бази, слабкій пропаганді, привела до того, що в країні склалася стійка тенденція погіршення здоров'я і фізичної підготовленості населення. І тим не менше в останні роки в країні спостерігаються істотні зміни в області фізичної культури, так і в сфері спорту, але на жаль, ці зміни поки недостатньо враховуються в системі підготовки майбутніх фахівців. Випускники фізкультурних вузів і факультетів фізичної культури виявляються недостатньо підготовленими до пропаганди здорового способу життя та далеко не завжди самі є прикладом в цьому сенсі. Крім того, навчальні плани і програми факультетів фізичного виховання не враховують мінливих інтересів підростаючого покоління до різних видів спорту і орієнтовані тільки на вивчення шкільної програми, в той час як вправи нормативного характеру стають для учнівської молоді все менш привабливими. Викладання багатьох загальнотеоретичних дисциплін побудовано так, що вони не дають студентам прикладних теоретичних умінь і навичок, а у викладанні спортивно-педагогічних дисциплін спостерігається зворотня проблема, коли значна частина навчальних годин йде на задачу контрольних нормативів без належної теоретичної та методичної підготовки.

Специфіка підготовки тренера характеризується тим, що більша частина матеріалу, що вивчається зі спортивно-педагогічних дисциплін відводиться на різні рухові дії. Це пов'язано з тим, що тренер у своїй роботі повинен використовувати величезну кількість фізичних вправ, прийомів, методів, які застосовуються з різними тактичними підготовками. При цьому тренер повинен не тільки знати, а й вміти навчати най-

більш раціональній техніці і тактиці виду спорту, а також повинен створювати все більш складні комбінації тактико-технічні дій, які його учні могли б використовувати в змагальній діяльності.

Існуюча методологія професійної тактико-технічної підготовки студента базується на формуванні і становленні особистісного тактико-технічного досвіду виду спорту, який складається з:

- 1) знань, умінь і навичок, отриманих від тренера;
- 2) передачі педагогічного досвіду викладачів ВНЗ;
- 3) накопичення і осмислення власного досвіду студента як спортсмена;
- 4) педагогічної і тренерської практики для закріплення і формування професійно-педагогічних умінь і навичок.

При цьому зміст освіти і методика тактико-технічної підготовки спортсменів освоюються студентом через особистий спортивний досвід за допомогою класифікації і термінології виду спорту, опису техніки прийомів, комбінацій і комплексів тактико-технічних дій, пояснювальних моделей техніки, тактики і взаємодії спортсменів.

Ми вважаємо, що завданням у вищій школі на сучасному етапі має бути підвищення інтересу і бажання у молодих людей до освоєння нових розділів знань і підготовки їх до життя в умовах сучасного розвитку суспільства. Система вищої фізкультурної освіти стоїть перед фактом необхідності виходу за рамки того, що є традиційним у діяльності викладачів ВНЗ, які працюють за навчальними програмами, не цілком задовольняє сучасні вимоги науки і життя. Прийшов час соціально-психологічного переосмислення системи викладання і пропонованих обсягів знань.

Проблема організації змісту освіти багато уваги приділяється як в дидактиці, так і в педагогіці вищої школи, де визначені основні критерії та методологічні принципи організації навчально-виховної роботи, які успішно можуть бути розвинуті в системі підготовки професійних кадрів фізичної культури і спорту.

Одним з найважливіших механізмів перетворення освіти в сферу стратегічного розвитку країни є формування у студентської молоді стійкої освітньої потреби, усвідомленого ставлення до навчальної діяльності.

У більшості ВНЗ України фізкультурного профілю змушені поряд з висококваліфікованими спортсменами, що володіють істотним запасом спеціальних знань і практичних умінь у спортивній діяльності, приймати на навчання студентів із середнім і низьким рівнем фізичної підготовленості. Такий стан диктує необхідність вивчення закономірностей самостійної діяльності студентів з різним рівнем підготовленості, розвитку і орієнтації. Розуміння соціальної та індивідуальної значущості ціннісної орієнтації студента призводить до переконавання, що самостійна робота як керований процес має стати провідним механізмом перетворення цілей навчання в потужний внутрішній стимул самонавчання, самоосвіти та самовиховання.

Особлива увага в наукових літературних джерелах приділяється проблемам планування і розподілу програмного матеріалу в структурі підготовки вчителів фізичної культури. Сучасні

підходи, які використовуються у створенні навчальних програм професійної підготовки, припускають визначення теоретико-методологічних основ ступеневої освіти, нових технологій навчання і виховання, гуманізації навчально-пізнавальної діяльності.

Інтеграція видів навчання дозволяє студенту, з одного боку, успішніше освоювати розвиток і внутрішні зв'язки конкретного виду фізкультурно-спортивної сфери, з іншого боку, – переходити від конкретного знання до абстрактного моделювання.

В основні аспекти розробки навчальних програм професійної підготовки включається такий зміст питань:

- визначення логічної структури та змісту розділів програми, що характеризують види діяльності майбутнього фахівця;
- інтеграція навчальних тем і послідовність їх вивчення;
- інтеграція видів навчання: сполучається, програмованого, ігрового та самостійного;
- оптимізація розподілу навчального часу;
- гуманізація навчально-пізнавальної діяльності на основі підходу, що характеризується самостійний вибір студентом методу освоєння конкретного навчального матеріалу.

При komponуванні нових варіантів навчальних програм передбачаються такі розділи, як аналіз проблемної ситуації, визначення цілей, завдань, структурування програми та ін. Аналіз проблемної ситуації характеризується, як правило, ступенем невідповідності навчальної програми реальній дійсності і соціальним потребам. Структурування навчальних програм визначається блоком переліку тем на весь період навчання і блоком перевірки їх відповідності цілям і завданням підготовки фахівців, а також виділенням розділу корекції тем і термінів їх проходження.

Формування нового навчального плану для факультетів фізичної культури характеризується складними взаєминами ідей і поглядів на зміст освіти і його структуру. Методологія складання навчальних програм ґрунтується на системно-структурному підході, який передбачає ієрархічну будову рівнів системного обсягу знань. При цьому розрізняють такі рівні:

- 1) уявлення;
- 2) знання;
- 3) вміння;
- 4) навички;
- 5) творче застосування.

Досягнення будь-якого рівня підпорядковане ієрархічній залежності: перехід до наступного рівня можливий тільки при засвоєнні попереднього.

Зазначимо, що досягнення в теорії і практиці в будь-якій сфері людської діяльності, і зокрема фізичної культури і спорту, в повній мірі залежать від якості підготовки фахівців у вищій школі. Рівень же фахівців, що випускаються, далеко не завжди відповідає вимогам сучасності. Проблема вдосконалення підготовки фахівців у вищій школі набуває особливого значення в процесі формування соціально ціннісних орієнтирів. У нашій країні вона стає ще більш актуальною у зв'язку з існуючою соціально-економічною ситуацією з її пріоритетами і суперечностями. Саме

тому назріла гостра необхідність реформування вищої освіти в цілому і фізкультурної, зокрема.

Для успішного виконання перерахованих вище вимог необхідні не окремі поліпшення в змісті освіти або вдосконалення засобів і методів навчання, а зміна методології професійної підготовки фахівців на випускаючих кафедрах. При цьому під методологією розуміється певний світогляд, сформований на основі сукупності природничого, філософського, соціально-політичного, морального та інших поглядів, що впливають на людську діяльність.

Сьогодні модернізація освіти – це форма подолання розриву між змістом освіти і змістом науки, з одного боку, між станом обслуговуючих підсистем освіти (теоретико-методологічної, педагогічної, економічної, організаційної, технологічної) і вимогами життя до їх надійності, рентабельності і продуктивності – з іншого.

Будь-яка наука знаходить відносну самостійність тільки з виходом на її дійсний вихідний пункт, на її реальну предметно-змістовну основу. Тільки з того моменту і починається її дійсно системний розвиток, завдяки якому вона передбачає прийдешні потреби і інтереси практики, знаходить і розробляє ще не затребувані форми, засоби та технології предметної діяльності, виявляє найбільш раціональні шляхи, визначає її перспективи.

На цей рівень наука про фізичну культуру ще не вийшла. Поки що сама освітня система задає пріоритети, напрямки та перспективи розвитку науки. Модернізацію будь-якої гілки освіти треба починати з ревізії наукових уявлень про ту гілку культури, яка визначає його цілі, зміст і технологію.

Фундамент підготовки студента до професійної діяльності складають: знання мети і завдань виховання, знання психолого-біологічних характеристик людини з урахуванням його вікових та тендерних особливостей, знання і вміння застосовувати методи педагогічних досліджень, принципи та методи навчання і виховання. Що стосується моральності, то психолого-педагогічна підготовка викладача вчить його керувати поведінкою і почуттями підопічних.

Виховання моральності, порядності майбутніх педагогів найважливіша і одна з найбільш трудомістких завдань. У дорослої людини вже є свій, нерідко негативний моральний досвід, впливають на нього і зниження загального рівня моральності в суспільстві в останнє десятиліття, і фінансові труднощі. Але всі ці негативні моменти можуть бути подолані завдяки чіткій організації навчального та виховного процесу. На формування у студентів моральних поглядів і переконань щодо своєї майбутньої роботи суттєво впливають приклади і висловлювання викладачів і тренерів, а також дискусійні обговорення проблем спортивної етики, особистого спортивного досвіду, долі життя великих в минулому спортсменів.

Виходячи з усього викладеного можна сказати, що завдання сучасної професійної освіти в сфері фізичної культури і спорту полягає в тому, щоб навчити майбутнього спеціаліста реалізувати себе в діяльності, сформувати свій власний професійний вигляд і образ (в тому числі і фізичну культуру особистості), розвинути творчі, духовно-інтелектуальні та психофізичні здат-

ності, пов'язані з умінням трансформувати ідеї гуманізму в свою професійну практику. В основі гуманно-орієнтованих педагогічних технологій лежать фундаментальні ідеї:

- визнання унікальності кожної людини;
- визнання того факту, що кожна людина знаходиться в постійному розвитку;
- визнання значущості цінностей в розвитку людини;
- визнання того, що кожна людина постійно виявляється перед лицем вільного вибору і прийняття рішення (на основі ціннісних систем) і відповідної відповідальності за результат.

Наявність широкого спектра теоретичних і науково-практичних джерел з питань вдосконалення професійної освіти в сфері фізичної культури і спорту дозволяє зробити висновок, що на сьогоднішній день існує велика кількість концептуально-теоретичних і практико-орієнтованих напрацювань, які свідчать про їх значущість та актуальність.

Однак проблема формування педагогічних знань, умінь і навичок гуманістично орієнтованої професійно-педагогічної діяльності розглянута недостатньо.

**Висновки та перспективи.** У педагогічній науці й практиці професійна підготовка майбутніх вчителів фізичної культури розглядається

як така, що спрямована на підготовку студентів вищих навчальних закладів до виконання конкретних видів професійної діяльності в галузі «Фізична культура та спорт», оволодіння ними сукупністю знань про людину і фізичну культуру, розвиток емоційно-ціннісних відношень, моральних норм, умінь передавати цінності фізичної культури школярам.

Застосування інформаційних технологій в галузі «Фізичної культури і спорту» оптимізує навчальний процес, діяльність вчителя й учнів, сприяє якісному засвоєнню ними навчального матеріалу. Інформаційні технології вимагають від майбутніх вчителів підвищення їх загальної інформаційної культури, знань та вмінь застосовувати ці технології у професійній діяльності.

Проте, оцінюючи стан проблеми, відзначимо, що наявні науково-педагогічні дослідження і, розроблені на їх основі, методичні матеріали не забезпечують повної належної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до застосування педагогічних технологій у професійній діяльності, тому потребують більш ретельного дослідження. Перспективним у цьому плані вважаємо дослідження формування інформаційно-комунікаційного середовища у вищому навчальному закладі в процесі професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури.

## Список літератури:

1. Генсерук Г. Р. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до застосування інформаційних технологій у професійній діяльності: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Г. Р. Генсерук. – Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Т., 2005. – 20 с.
2. Гринченко І. Б. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в нових умовах / І. Б. Гринченко // Вища освіта України. Теоретичний та науково-методичний часопис. Додаток 3, Т. VII. Тематичний випуск: Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. – К.: Гнозис, 2011. – С. 84–93.
3. Денисова Л. В. Гіпермедійне інформаційне середовище навчання як засіб професійної підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Л. В. Денисова. – Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – К., 2010. – 22 с.
4. Курдюков Б. Ф. Теория и методология модернизации процесса профессиональной подготовки специалистов физической культуры в системе высшего образования: дисс. ... докт. пед. наук: 13.00.08 / Б. Ф. Курдюков. – Краснодар, 2004. – 303 с.
5. Солтик О. О. Формування концептуальної моделі професійної діяльності викладача фізичного виховання вищого навчального закладу: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. наук із фізичного виховання і спорту: спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / О. О. Солтик. – К., 2003. – 21 с.
6. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах: автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04 / Л. П. Сущенко. – Київ, 2003. – 46 с.
7. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня доктора пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Л. П. Сущенко. – К., 2003.
8. Тимошенко О. В. Теоретико-методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах: автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04 / О. В. Тимошенко. – Київ, 2009. – 35 с.
9. Шабалина О. Л. Общепедагогическая подготовка учителя физической культуры в системе высшего профессионального образования: Дисс. ... докт. пед. наук: 13.00.08 / О. Л. Шабалина. – Москва, 2003 – 320 с.



**Молдаван А.Д.**

Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича

## **ПРОБЛЕМЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ**

### **Аннотация**

В статье рассмотрены основы профессиональной подготовки будущих учителей физической культуры в новых условиях. Определены современное состояние профессиональной подготовки будущих учителей физической культуры в высших учебных заведениях, рассмотрены основные направления внедрения педагогических технологий, в том числе и инновационных, в процесс профессиональной подготовки. В работе подчеркнута необходимость системного внедрения инноваций, новых информационных технологий, реализации новых целевых установок, обновление содержания, использования новых форм, средств, методов обучения, внедрение обновленных технологических, научно-методических материалов в учебный процесс высшего учебного заведения для профессиональной подготовки будущих учителей физической культуры.

**Ключевые слова:** инновационное обучение; профессиональная деятельность, физическая культура и спорт, профессиональная подготовка, учитель, ученик, высшее учебное заведение, новейшие информационные технологии.

**Moldovan A.D.**

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

## **PROBLEMS TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS PHYSICAL CULTURE AND SPORT FOR PROFESSIONAL CAREERS IN HIGHER EDUCATION**

### **Summary**

In the article the principles training future teachers of physical education in the new conditions. Outlined the current state of training future teachers physical training in higher education, the basic. Directions implementation of educational technologies, including innovation in the process of training. The paper stressed the need for systematic innovation, new information technology, implementing new guidelines targeted, content updates, the use of new forms, tools, training methods, introduction updated technological, scientific and educational materials in training process of higher education for the training of future teachers of physical education.

**Keywords:** innovative training; professional activities, physical culture and sports, training, teacher, student, higher education institution, the latest information technology.